

Провали ринку та інструменти державної політики

Олена Бєсєдіна, PhD
Київська школа економіки

Коли втручання держави є доцільним?

I'M FROM THE
GOVERNMENT,
I'M HERE
TO HELP

The most terrifying words in the English Language

Роль держави в економіці: думка економістів

- Навесні 2003 року було проведено опитування 1000 економістів зі списку членів Американської асоціації економістів методом випадкової вибірки. Зокрема, анкета містила запитання щодо 18 питань політики.
- Шарлотта Стерн і Даніель Клейн проаналізували 264 анкети (всіх, хто відповів) та виявили, що більшість економістів підтримують:
 - регулювання щодо якості повітря і води,
 - регулювання щодо правил безпеки на робочому місці,
 - активну грошово-кредитну політику для стабілізації економіки,
 - державне регулювання фармацевтичної продукції,
 - державні школи,
 - перерозподіл доходів через податкову систему,
 - встановлення мінімальної заробітної плати тощо

Джерело: Daniel B. Klein and Charlotta Stern, Economists' policy views and voting, *Public Choice* (2006) **126**: 331–342

Основні функції держави

- Стабілізаційна (Stabilization)

Мета: стабільність економіки

- Соціальна (Redistribution)

Мета: забезпечити мінімальний прожитковий мінімум

- Економічна (Allocation)

Мета: підвищити ефективність, подолати негативні наслідки провалів ринку

Економічна функція: Провали ринку

У деяких випадках ринки не в змозі розподіляти ресурси ефективно – провали ринку (market failures)

- **Суспільні блага** (public goods)
- **Зовнішні ефекти** (externalities)
- **Природна монополія** (natural monopoly)
- **Інформаційна асиметрія** (information asymmetry)

Суспільні блага

Класифікація благ за такими ознаками

1. Виключність (excludability)

можливість обмеження доступу до блага

Фізичне обмеження та правове обмеження (property rights)

2. Суперництво/конкурентність (rivalry)

споживання однією людиною не дозволяє споживання іншими

3. Перевантаження/переобтяження (congestibility)

наявність додатних граничних витрат споживання на певному рівні споживання

Класифікація благ

Конкурентні, виключні	Неконкурентні, виключні
<p>Неперевантажені: Приватні блага Їжа, одяг</p> <p>Перевантажені: Приватні блага з зовнішніми ефектами Шкідливі товари</p>	<p>Неперевантажені: Ринкові суспільні блага Мости, шляхи</p> <p>Перевантажені: Ринкові суспільні блага Мости, шляхи</p>
Конкурентні, невиключні	Неконкурентні, невиключні
<p>Неперевантажені: “Вільні” блага Дикі тварини</p> <p>Перевантажені: Блага спільного використання пасовища, ставки з рибою</p>	<p>Неперевантажені: Суспільні блага у чистому вигляді Оборона, маяк</p> <p>Перевантажені: Навколишні суспільні блага Повітря, вода</p>

Зовнішні ефекти

Зовнішній ефект

Будь-який вплив (позитивний або негативний) на економічних суб'єктів, спричинений діяльністю, пов'язаною з виробництвом або споживанням іншими економічними суб'єктами.

- Позитивний зовнішній ефект (освіта, пасіка)
- Негативний зовнішній ефект (забруднення)

Зовнішні ефекти (2)

	Позитивні	Негативні
Виробник-виробник	Наукові дослідження та розробки	Токсичні відходи хімічного виробництва, які забруднюють воду для розведення риби
Виробник-споживач	Ліси приватних компаній	Викиди забрудненого повітря заводами
Споживач-споживач	Вакцинація проти дифтерії	Тютюновий дим у ресторані
Споживач-виробник	Рейтинги споживачів	Шум від рушниць мисливців поблизу ферм

Природні монополії

- Природна монополія є особливим типом монополії, яка може виникати при наявності надзвичайно високих фіксованих витрат, наприклад, коли є потреба у значній інфраструктурі для забезпечення постачання.
- Приклади інфраструктури включають в себе кабелі та мережі для електропостачання, трубопроводи для газо- і водопостачання, а також мережі для залізниць та метро. Ці витрати часто є безповоротними витратами (sunk costs), які заважають входу і виходу з ринку інших компаній.
- Технологічні зміни поступово змінюють характеристики природної монополії, знижуючи фіксовані витрати та зменшуючи мінімальний масштаб (обсяг) для ефективного виробництва.

Інформаційна асиметрія

Різні економічні агенти володіють різним обсягом інформації щодо характеристик якогось блага.

- моральний ризик (moral hazard)
- несприятливий відбір (adverse selection)

Блага можна розділити на такі категорії.

- Пошукові блага (search goods)
- Досвідні блага (experience goods)
- Післядосвідні блага (post-experience goods)

Інформаційна асиметрія (2)

Пошукові блага

Блага, характеристики (наприклад, якість) яких можна визначити з упевненістю до придбання.

Наприклад

- Стілець
- Стіл
- Посуд
- Одяг тощо

Інформаційна асиметрія (3)

Пошукові блага

Не призводять до суттєвих втрат ефективності, якщо

- Витрати на пошук є незначними відносно очікуваної ціни
- Співвідношення якості та ціни доволі стає
- Придбання такого блага відбувається досить часто відносно періодичності змін у співвідношенні ціни та якості

Необхідність втручання держави у роботу ринків таких благ є або нульовою або мінімальною.

Інформаційна асиметрія (4)

Досвідні блага

Блага, характеристики яких можна визначити після їхнього придбання.

Наприклад

- Їжа у ресторанах
- Зачіски
- Використані автомобілі тощо

Інформаційна асиметрія (5)

Досвідні блага

Призводять до суттєвих втрат ефективності, якщо

- Якість таких благ значно варіюється та брендинг є неефективним
- Якість таких благ змінюється

Необхідність втручання держави у роботу ринків таких благ є обмеженою.

Інформаційна асиметрія (6)

Післядосвідні блага

Блага, характеристики (наприклад, якість) яких неможливо визначити навіть після споживання/використання.

Наприклад

- Речі, які довгостроково шкодять здоров'ю

Державне втручання є доцільним

Класифікація інструментів політики

- Лібералізація та симулювання/імітація ринків
- Використання податків та субсидій як стимулів
- Встановлення правил та регулювання
- Неринкове надання послуг та товарів
- Страхування та резерви

Лібералізація та імітація ринків, сприяння ринку

Мета: підвищити ефективність

Інструменти для корекції пропозиції:

- Дерегуляція
- Легалізація
- Приватизація
- Встановлення прав власності
- Створення нових ринкових інструментів
- Аукціони

Використання податків та субсидій як стимулів

Мета: змінити поведінку та перерозподілити

Інструменти для корекції пропозиції:

- Податки для корекції пропозиції (Supply-side taxes)
 - Податки на виробництво (output taxes)
 - Ввізне мито (tariffs)
- Субсидії для корекції пропозиції (Supply-side subsidies)
 - Часткові гранти (matching grants)
 - Податковий кредит (tax expenditures)

Використання податків та субсидій як стимулів (2)

Мета: змінити поведінку та перерозподілити

Інструменти для корекції попиту:

- Податки для корекції попиту (Demand-side taxes)
 - Акциз (excise)
 - Плата за використання (user fees)
- Субсидії для корекції попиту (Demand-side subsidies)
 - Субсидії товарами та послугами (in-kind subsidies)
 - Талони/ваучери (vouchers)
 - Податковий кредит (tax expenditures)

Встановлення правил та регулювання

Мета: зміна поведінки, сприяння ринкам

- **Інструменти:**
 - Основні правила (Framework rules)
 - Кримінальний кодекс, адміністративний кодекс, трудовий кодекс,
 - Регулювання (Regulations)
 - Регулювання цін та кількості
 - Безпосереднє/пряме надання інформації (маркування)
 - Опосередковане надання інформації (реєстрація, сертифікація та ліцензування)

Державне надання послуг та товарів

Мета: підвищення ефективності, перерозподіл

Інструменти:

- Пряме постачання (direct supply)
 - Державні установи
 - Незалежні агентства
 - Державні підприємства/корпорації
- Контракт на постачання (contracting out)
 - Прямий контракт
 - Непрямий контракт

Страховання та резерви

Мета: надати підтримку за форс-мажорних обставин

Інструменти:

- Страхування (insurance)
 - Обов'язкове страхування
 - Субсидоване страхування
- Підтримка (cushions)
 - Резерви (stockpiling)
 - Перехідна допомога (transitional assistance)
 - Грошові виплати (cash grants)

Провали ринку та інструменти

	Ринкові механізми	Стимули	Правила	Неринкове надання	Страховання та резерви
Суспільні блага	В	В	В	П	
Зовнішні ефекти	В	П	П	В	
Природня монополія	В	В	П	П	
Інформаційна асиметрія			П		В

Чи завжди є доцільним втручання держави при провалах ринку?

- Слід розуміти, що провали ринку є "провалами" тільки в порівнянні з моделлю абсолютно конкурентної рівноваги.
- Часто аргументом за держане втручання є твердження або віра в те, що держава зможе досягнути рівня конкурентної рівноваги.
- Теорія суспільного вибору ставить під сумнів це припущення, оскільки державні втручання також зазнають «провалів». Власні інтереси політиків та чиновників, у поєднанні з обмеженими знаннями, можуть заважати державі у досягненні «ідеального» результату.
- Тому дуже важливим є аналіз, яка з двох недосконалих систем служитиме нам краще у конкретному випадку: «провали» ринку або потенційні «провали» державної політики.